

OSB ordo pacis – ordo amoris

MÁTHÉ ANDREA

A Regula ösvényén I-II.

„Fogadj el engem, Uram, szent
igéd szerint, hogy neked éljek.
Ne szégyeníts meg, mert benned bíztam.”¹

A szerző esztéta. Leg-
utóbbi írását 2003. 3.
számunkban közöltük.

A „minden érték elértéktelenedésének”, a „bármilyen elmegy” kora, az abszolút relativizálódás jeleit mutató korszak(ok) idején óhatatlanul is az első kérdés és kétely az, hogy lehetséges-e egyáltalán. Lehetséges-e — és nem hiábavaló, vagy még inkább nem neveltséges-e — „ellen-élni”: vagyis szabályok, támpontok, életjelzők, útmutatók szerinti életrendezésre törekedni, amikor „nincs semmiféle világos egyetértés sem az erényeknek a más erkölcsi fogalmakhoz való viszonyáról, sem arról, hogy milyen képességeket kell tartalmaznia az erények katalógusának, s az egyes erények által támasztott követelményeknek”.² Van-e értelme, lehet-e érvényessége és ereje föltenni a lét legmélyebb rétegeit érintő kérdéseket: mit kell tennem? mit szabad remélnem? mit lehet tudnom? — ahogyan Kant tette; vagy hogyan lehetek boldog? — amiképpen ezt az eudaimonikus etika kérdezi; vagy hogyan lehet a legjobb nekem? — ahogyan az egoista etikák fogalmazzanak; vagy hogyan lehetne minél élvezetesebb az életem — amiképpen a hedonisták kérdése szól. Vagy egyáltalán: érdemes-e rákérdezni a lét és a létező létminőségére — az „isten halott”³ kijelentés elhangzása, a „miért van éppen a létező, és miért nem inkább a semmi”⁴ kérdés feltétele, a népi történetek megtörténte után és az emberi önpusztítás látványos országlásának-világlásának idején, akkor, amikor, bár „az egyes szubkultúrákon belül... fennmaradtak a tradicionális erényrendszerek különböző változatai, ám olyanok a kortárs viták nyilvános feltételei, hogy amikor e szubkultúrák reprezentatív hangjai megpróbálnak a vitákba bekapcsolódni, a mindannyiunkat elnyeléssel fenyegető pluralizmus jegyében túlságosan könnyen értelmezik és értelmezik félre őket”.⁵ Az előző kérdésekre és helyzetre többfajta válasz is adható. Maradjunk az egyik lehetségesnél: éppen ilyen időszakokban a legfontosabb, hogy (legalább) legyenek, hogy meglegyenek ezek a kérdések, hogy legyenek, akik válasz kíséreltekben is gondolkodnak. Nem csak szóban. Nem csak írásban. Nem csak hipotetikusán és virtuálisan. Hanem az életükkel.

¹Zsolt 118,116; *A testvérek fölvetelének eljárás-módja*. Szent Benedek Regulája, 58. fejezet, 113–114. (Ford. Söveges Dávid OSB.) Bencés Kiadó, Pannonhalma, 1995.

²Alasdair MacIntyre: *Az erény nyomában*. (Ford. Biróné Fazekas Éva.) Osiris, Budapest, 1999, 303.

³F. Hegel, F. Nietzsche.

⁴M. Heidegger.

⁵Alasdair MacIntyre: i. m. 303.

Már az ókoriak is megfogalmaztak életvezető könyvecskéket, füzeteket a maguk és barátaik számára: Ezeket — baráti kérésre — elküldték egymásnak, segítő, tanító szándékkal. A levél, a napló, az intelem, a tanító irat keverékei voltak ezek a *hüpomnematák* a „törődni önmagunkkal” jegyében, mivel az ókori etika az ént — az önmagamat — helyezte a középpontba. Ismert tény, hogy a kereszténység alapvető „újítása” az ókori világban és az ókori beállítódással szemben: a „törődni a másikkal”, észrevenni azt, aki mellettem van, aki bár ismeretlen, mégis hasonló hozzám, észrevenni, hogy a másik elesett, szegény, hogy rászorul: hogy éppen én vagyok az, akire rászorulhat, akitől segítséget kaphat. És ezt a látásmódot cselekedetté változtatni úgy, hogy nemcsak *egymásra* nézünk, hanem együtt nézünk valakire, akitől a közösségünk és egymásra utaltságunk ered.

⁶Alasdair MacIntyre:
i. m. 304.

⁷Mert „az emberi életről, mint narratív egységről gondolkodni a modern kultúra dominánsan individualista és bürokratikus stílusától eltérő gondolkodásmódot jelez... margóra szorult a jókkal rendelkező gyakorlat fogalma is...”

In: Alasdair MacIntyre:
i. m. 304.

Szent Benedek több mint másfél évezrede fogalmazta meg *Reguláját*, szabályokba foglalt életvezetési útmutatóját — nevezük benedeki etikának — az őt követni kívánó szerzetesek számára. Azóta vannak olyanok, akik arra szánják életüket, hogy e szabályokra hagyatkozva fűzzék fel életük narratíváját — akkor, amikor „a narratív egység és gyakorlat elvesztette... hajdani szerepét”⁶ — és e szabályokat elfogadva alakítsák saját etikájukat. A „világ szemében” érthetetlen és titokzatos — sokak szemében hihetetlen. Egyrészt az, hogy valóban vannak ilyenek, másrészt, hogy ennek a régi írásnak lehet aktualitása és meghatározó szerepe egészen a mai napig. Át lehet-e hidalni az anakronizmust, amely évszázadok közt feszül? — nyelvben, tettben, viselkedésben és gesztusokban — gondolatban és szóban; — ünnepeken és hétköznapiakban.⁷ És ellene lehet-e állni a *conatus* — a hatalom, az uralom törvénye — egyre erősödő hatásának.

A pannonthalmi Bencés Kiadó „Lelkiségi füzetek” sorozatát talán a fentiekben leírt értelmezési körben lehetne elhelyezni; mit jelent ma a bencés lelkiség? És a lelkiség egyáltalán? Van-e és miképpen aktualitása Szent Benedek *Regulájának*? A legidősebb emberi kérdésekre lehetséges válaszokat fogalmaznak meg a sorozat kötetei, melyek között sajátos helyet foglalnak el *A Regula ösvényén I., II., (III.)* címet viselő 31. és 32. számú könyvek, sorozatot alkotva a sorozaton belül (a III. rész Húsvétra várható). E két könyv a Pannonthalmi Szemle című folyóiratnak a könyv címével megegyező rovatában az első szám (1993 I/1) óta megjelent írásokat gyűjti össze. Bizonyos vonatkozásban lenyűgöző a kötetek felkínálta (újra és egybe)olvasás. Az írások „eredetileg” a Szemle tematikus számaiba illeszkednek, szerzőik mindig az aktuális-adott témához köthetően írták-írják a Regula soraihoz kötődő gondolataikat, műfaji és stiláris kötöttség nélkül. A szerzőik között főként magyar bencés szerzetesek, és bencés tapasztalattal rendelkezők vannak, de külföldi bencések írá-

sai is megjelennek; van más rendbeli, de külső szerző is. Mindannyian alkalmi felkérésre írtak egy-egy adott témához kapcsolódóan. Az írások szervezőelvé-tematikáját a Szemle szerkesztői adták meg éveken keresztül, talán nem is sejtve az „összkiadás” jövőbeni lehetőségét. Annál érdekesebb most könyvként látni a különféle stílusú, műfajú, hosszúságú, mélységű írások gyűjteményét. Mert ilyen szempontból valóban színes a kötet — de ez nem árt neki, sőt még izgalmasabbá teszi a szövegek szövődését az, hogy nem történt válogatás, ahol „valamilyen szempontot kell érvényesíteni”, hanem megmaradt ez az ön- (és Szemle)szervező erő.

Ez az erő a „remélt dolgok valóságában és valóságából” beszélő szerzők közösségét jelenti első sorban; azt, hogy számukra magától értetődő ez a láthatatlan, kézzel nem fogható, de az ígéret beteljesítése és beteljesedése szerint érezhető és megjelenő világ. Így lesznek a dialógusba hozott — az olvasók elé tárt — témák is aktuálisak, egymáshoz illeszkedők, szívet-lelket, de az értelmet is mozgásba lendítők. Mert ennek a térképet kirajzoló, emocionális-mentális utakat feltérképező, egy forrásból merítő írássorozatnak jellemzője a mozgalmasság, amely létrehozza az olvasás belemerülő csodálkozását és az egyre erősödő csodálatot, a következőre írásra-szerzőre való várakozás izgalmát; egyrészt, mert a *Regula* ki nem merülő, mindig aktuális forrásnak bizonyul, másrészt pedig mert a szerzők hiteles nyelven szólnak-beszélnak egy olyan világról, amelyet a penetráns profanitás már (mintha rég) az archaizmusok és a őseletek közé sorolt (volna — ha lehetett volna és ha valóban képes lett volna rá).

Bármennyire is különböznek a részszövegek, bármennyire is széles lelki területen mozognak a spiritualitástól kezdve a halálon, a humoron, a tanúságon át az angyalokig, szembetűnő, hogy az „ész-szöveg” középpontjában a vendég és az ünnep legszélesebben értett fogalma és megélt valósága áll. Ennek hátterében ott sejthető egy életrajzi momentum: a szigorú, előíró és következetes *Regula* szerzőjének életében meghatározó esemény volt, amikor hosszú egyedülléte után látogatója érkezik, aki „az élet kedves szavaival” köszönti, mire így ő válaszol: „Tudom, hogy ma húsvét van, mivel téged láthatlak.”⁸ Az engedelmes-ségnek és szabadságnak,⁹ a szenvedésnek és az örömmek, a szűkölködésnek és a bővelkedésnek ez a megteremtett egyensúly sugárzik ki a bencés lelkiségben a Másikra, az érkezőre, az idegenre, aki mindig vendég: mivel vendégként tekintenek rá, mivel Krisztust látják — képesek látni — benne. A vendég pedig elhozza az ünnepet, a találkozást, amely fogadás, várakozás, készülődés, az öröm ígérete.¹⁰

A vendégségben pedig a legfontosabb az együttlét, amely olyan figyelem, törődés, amely lemond a csupán önmagunkra figyelésről, az önmagunkkal törődésről és átvált arra, hogy „lesse

⁸Nagy Szent Gergely: *Szent Benedek élete*. (Ford. Rados Tamás OSB és Szabó Flóris OSB.) Lelkiségi füzetek, 4., 24., Bencés Kiadó, Pannonhalma, 1993., illetve Borián Elréd: *Nagy Szent Gergely és Szent Benedek találkozásása*. In: *A Regula ösvényén* II., i. m.

⁹G. Lafont: *Szabadság és engedelmisség*. In: *A Regula ösvényén* I., i. m.

¹⁰Vö. Mártonffy Marcell: *A találkozás ideje*; Varga Mátyás: *A máig tartó ünnep*; Várszegi Asztrik: *A mester és a tanítvány*. In: *A Regula ösvényén* I., i. m.; Jean-Pierre Longeat: *A bencés apát és a nyelvek adománya — A vendégfogadás c. rész*; Korzenszky Richárd: *Aki egyet is befogad...* In: *A Regula ösvényén* II., i. m.

a másik kívánságait”. Örvendezik abban, hogy láthatja a másikat — nem azért örül, mert vár vagy elvár valamit, hanem mert ott van a másik, mert *egymás* számára önmaguk pusztá léte révén válnak ajándékká. Ez a tiszta, egyszerű, érdekeket távoltartó találkozás igazi *jelenválólét* lesz: a jelen teljes megélésének pillanataivá válik, tiszta, megismételhetetlen itt-és-mosttá. Ez a jelenválólét nem teremthető meg alázat, készséges szolgálat és szelídség nélkül, hiszen nélkülük nem tudná a közös ima szavait kimondani, nem tudna közös asztalhoz ülni és együtt étkezni. A *philiától* induló és az *agapé* felé tartó szeretet adományozódik ebben az együttlétben, amely „örül, osztozik, ami olyan, mint az erők összeadódása, a másik ereje, a másik öröme, a másik létezése által megkettőződő hatalom”, s amely „se nem hiány, se nem hatóerő, se nem szenvedély, se nem barátság, ez a szeretet, ami az ellenségekig szeret, ez az egyetemes és önzetlen szeretet, amit az Írások görög nyelve... tehát a Septuagintától az apostolok leveleiiig agapének nevez.”¹¹

¹¹André Comte-Sponville: *Kis könyv nagy erényekről.* (Ford. Saly Noémi.) Osiris, Budapest, 1998, 328.

¹²Balassa Péter: *Allelon. Vendégszövegek;* Philippe Nouzille: „*A halál naponként ott álljon szemed előtt*”; Karátsón Gábor: *Az Úr Isten, hűvös alkonyatkor a kertben.*
In: *A Regula ösvényén* II., i. m.

¹³Varga Mátyás: *Sivatagban a várost — városban a sivatagot...*
In: *A Regula ösvényén* II., i. m. 13.

¹⁴1Kor 15,10. Idézi: *Prológus, Szent Benedek Regulája.* i. m. 21.

¹⁵Várszegi Asztrik: *Hegyre épült város.*
In: *A Regula ösvényén* II., i. m. 7.

Három olyan írás is van az eddig megjelent szövegek között, amelyek párhuzamos szövegeket állítanak a *Regula* gondolatai mellé:¹² irodalmi és filozófiai megfelelések erősítik fel Szent Benedek gondolatait: Dosztojevszkijé, Flaubert-é, Kertész Imréné (1997-ben!) és Lao Ce-é. Ezen paralel helyek-gondolatok köré szőtt írások az alázat és megváltás, a krízis és önátadás, emberi katasztrófa és isteni szenvedés együtt élő, az ember számára paradoxonként látszó élethelyzeteire világítanak rá. A világba lépett és Istent magára hagyó ember tapasztalatát szembesítik az isteni visszavárással: a hidat, melyet az ember újra és újra feléget maga mögött, Teremtője nem szűnik meg mindig újra építeni.

Ha a szakadékot, a mélységes különbséget nem tagadjuk, hiszen nem is tagadhatjuk a semmiző központok ál(cázó) terei felé tartó világ és a Benedek rendi szerzetesek szent tere között, akkor életbe vágó, minden egyes embert (és nem csak az egyházat) érintő lesz az a kérdés, amelyet még Cassianus fogalmaz meg, s amelyet a gyűjteményes kötet is idéz: „lehet-e, szabad-e közösséget vállalni ezzel a világgal?”¹³ A válasz a benedeki *Regula* szelleme szerint az *egymásrautaltságban* rejlik. A bencés lelkiség, szellemiség és életmód a világgal együtt és a világban él, nem az elzárkózást, hanem a belülről sugárzó békességen alapuló elfogadó és befogadó szeretet tekinti irányadónak, amely évszázadok óta élte, s amelynek tagjai hisznek abban, hogy „Isten kegyelméből vagyok az, aki vagyok”,¹⁴ és ma is élhetőnek tartják a „Hegyi beszéd etikáját”.¹⁵